

Cox

ja

Proloog

tot opening van den
Lemmeringsten Khouwburg
op 24 Nov 1874.

O, niet verleen
Verleent haar weldaân niet naar hooge of lagre gunst
Van *menschelijke* luim! Neen, duizendmalen, neen!
Geen afgunst hier of nijd, de Kunst die maakt ons één,

KON. INSTITUUT
VOOR TAAL-, LAND-
EN VOLKENKUNDE

Cl. Broos hoofd no 60

gen 1

PROLOOG

BIJ DE

FEESTELIJKE OPENING VAN DEN SCHOUWBURG

TE

SAMARANG,

op 29 Nov. 1877

gehouden door

Mr. P. BROOSHOOFT.

Samarang's Burgerij! Tot U zij 't eerste woord,
Dat in dit heiligdom der Muzen wordt gehoord,
Met hartlijkheid gericht! Tot U, die naar dit land
Van gloeiend zonnevuur, van weel'ge boom en plant
Te zamen zijt gevloeid aan Midden-Java's strand;
Door nationaliteit, familie-, vriendschapsband,
Vereenigd wel is waar, maar toch gescheiden weer
Door toekomst en verleên, door rijkdom, glans of eer,
Die in ons aller strijd voor 't raadselachtig leven
In meerdere of mindre maat Fortuna ons mocht geven.
O, hier zijn we allen één! De *goddelijke* Kunst
Verleent haar weldaân niet naar hoogre of lagre gunst
Van *menschelijke* luim! Neen, duizendmalen, neen!
Geen afgunst hier of nijd, de Kunst die maakt ons één,

Zij kent die grootheid niet, die snel als rook vervliegt,
In ihren heil'gen Hallen kennt man Ungleichheit nicht!

Gij vraagt mij, met wat recht *ik* mij toch durf vermeten,
Ik, burger pas sinds kort, U welkom te heeten
In dit *uw* feestgebouw? O Neen, Gij vraagt dat niet!
Gij weet, dat g' op deez plaats den tolk slechts voor U ziet
Van 't lieflijk zustrenpaar, dat krachtens *godlijk* recht
Op dit gebouw der Kunst de hand des eignaars legt.
Thalia, blij van geest, de lachende godin,
De fiere Melpomeen, van meer verheven zin,
— De Muzen van 't Tooneel — aan haar ontvloeit
het woord,

Aan haar de welkomstgroet, uit mijnen mond gehoord.
O, rekent haar niet toe, dat zij in haar begeeren
Om U haar groet te biên, de vraag, wien te vereeren
Met zulk een schoone taak, niet zwaar hebben geteld!
Beroofd van have en dak, door Noodlot's ruw geweld
Uit haar rechtmatig goed, haar tempelhuis, verdreven,
Moest naar des toeval's luim haar geest in 't ronde zweven
Wanhopig, zonder doel. Gelijk een moeder treurt,
Wie 't teerbeminde kroost van 't harte wordt gescheurd
Doordat zij tot behoud, tot redding van hun leven
Geen dek, geen kleed, geen huis, geen voeding hun
kan geven,

Zoo treurde 't zustrenpaar, Samarang's Volk, om U,
Haar kind'ren in de Kunst! Wat wonder dat zij nú,
Nu honderdvoudig schooner, trotscher dan voor dezen,
Een tempel, haar ter eer, ten gronde is uitgerezen
Niet moeilijk zijn geweest in hare keus van hem,
Die hun godinnen-woord met menschelijke stem
Voor U vertolken zou? — Thalia, blij te moe
Door 't eindlijk wederzien, spreekt U, o Burgers toe!

Haar geest rust op 't gebouw, Zij zond mij tot U heen:
Hooft dan den zendling niet, maar haar die zond alleen!

Het leven, welbeschouwd, is slechts een lange strijd
Om ons 't onteerend juk der laffe onwetendheid
Te werpen van den schoer. Die worsteling begint
Van d'eersten stond afaan, waarin het hulploos kind,
Een bloemknop nog gelijk, zijn blaadren tracht t'ont-
vouwen

En vrolijk rond zich blik om 't aardrijk te aanschouwen.
Vermaaklijk is de school, waarin dan 't jonge wicht
Zijn eerste vorming krijgt. Het jeugdig aangezicht
Moet door d' ervaring nog, door stoot of botsing leeren,
Hoe 't best zich hoeden kan voor kwetsen of bezeeren.
Door vallen wordt het sterk, door opstaan wordt het wijs;
Een kluchtig zuur gezicht is 't teeken dat de spijs
Den kleinen mond niet lijkt; en door lichaamlijk lijden
Leert het, watschaadlijk is voor buikje of maag, vermijden.
't Wordt meester van de taal door het gesproken woord,
Of staamlend nagebauwd, of vluchtig aangehoord.
De eerbied, dien het heeft voor zijner naasten rechten.
Wordt bij hem slechts bepaald door kibblen, stoeien,
vechten.

't Geweten spreekt nog niet, voor *straf* slechts is hij bang,
Der drift wordt perk gesteld door uiterlijken dwang.
Kortom, de mensch wordt in deez' eersten tijd van 't leven
Slechts door ervaring wijs, door schâ en schand gedreven
Tot wat in later tijd vereed'ling van 't gemoed,
Ontwikk'ling van 't verstand hem ook *waardeeren* doet.
't Is 't tijdperk, in één woord, waarop de spreuk moet
doelen:
Zoo 't kind niet hooren wil, dan moet het kind maar
voelen,

De tijd der jeugd vliegt snel! Gelijk met doffe slagen
Den forschen molenwiek men langs zich heen ziet jagen,
Snel vliedend voor Aeool! — zoo ijlt met rasche schreên
Van 't leven jaar op jaar gelijk een schim daarheen,
Verjaagd door 't dreigend zwaard van den onwrikbren tijd!
Eerst nu vangt voor den mensch de moeielijkste strijd
In 's levens renperk aan. 't Ontwikkelings-proces
Brengt nu in d' eerste plaats zijn hers'nen onder 't mes,
En evenals de arts, bij 't peilen eener wonde,
Het lichaam krimpen doet, wanneer zijn wreede sonde
De fijne zenuw raakt, zoo doet de strenge hand
Van hem, die onderwijst, het fijn bewerkt verstand
Bij elke prikk'ling pijn. Voorbij zijn nu de tijden,
Waar in slechts door 't instinct het schepsel zich liet
leiden.

Afmattend dringt zich steeds het twijflend woord:
„waarom?”

Hem kwellend voor den geest. 't Bewustzijn dat hij dom
En onbekwaam nog is, treedt sterker steeds naar voren,
Hoe meer hij 't neevlig floers der kennis wil doorboren.
Zoo groeit het hulploos kind tot jonge vrouw of man!
Van dat het A. B. C., of woorden spellen kan
Tot dat voor 't zwaarste werk zijn hersenstel mocht
rijpen,

Wekt men in hem den wensch, den drang om te *begrijpen*,
Maar — plotsling klinkt een stem: „Uw leertijd is voorbij,
'k Ontsla U van de school, treed in de *Maatschappij!*”

„Uw leertijd is voorbij!” Zoo staat dan nu de Mensch
Geheel zelfstandig daar! Zijn schoonste jongens-wensch,
Die hem het jeugdig bloed als vuur naar 't hoofd deed
stijgen,
Mocht hij na jaren strijds in 't einde dan verkrijgen.

Is hij gelukkig nu, gevoelt hij zich voldaan?
Bezielt hem nu de drang, dáár stil te blijven staan,
Waar hem de tijdloop bracht? Ach arme levensstrijder,
Op U voorwaar heeft geen afgunstige benijder
Zijn gif te spuwen uit! U gunt het lot geen rust!
Nauw hebt g' uw nieuwe bruid, de Maatschappij, gekust,
Of haar omhelzing staat gansch wonderbaar U tegen,
Als ware er iets onreins, iets pijnlijks in gelegen.
Gij slaat de oogen op, en blikkt rondom U heen,
Hartstochtlijk ziet gij uit naar 't schoons, dat U voorheen
Verbeelding heeft geschetst in schittrend bonte kleuren.
Helaas, allengs voelt g' U het ideaal ontscheuren,
Met zooveel liefde en hoop gekoesterd aan uw borst!
Het wordt U duidelijk ras, dat 't juk door U getorscht
Niet met het kinderkleed U neerviel bij den voet.
Gij vat den staf weer op, en met vernieuwden moed
Schrijdt g' op den heirweg voort. Maar ach, wat tal

bezwaren
Ontmoet gij op uw pad! Want immers 't bloot er-
varen,

Het voelen bij instinct, voldoet uw hart thans niet,
Verklaren wilt gij ook, begrijpen wat gij ziet!
En steeds, wanneer gij weer verklaring hebt gevonden,
Doet U het weten pijn, slaat U de waarheid wonden.
Ook thans nog is het meestal ramp of tegenspoed,
Die U in wetenschap en wijsheid vord'ren doet.
De hartstocht en de drift, 't begeeren, hopen, wenschen,
Zoowel van uw persoon als van uw medemenschen,
Zijn uwe meesters thans. Zelfs blijheid van gemoed,
En vreugde, en genot, die g' op uw weg ontmoet,
Doen U veelal slechts dán in wereldwijsheid rijzen,
Wanneer z' op 't slecht gevolg der overdrijving wijzen.
Zoo moet de mensch, die in den strijd om het bestaan
De leus *Excelsior!* gegrift heeft in zijn vaan,

Den mijnwerker gelijk, zijn schat van wijsheid delven
In 't rijk verleden, van zijn naasten en zichzelf!

Gij, die tot opening hier saâm gekomen zijt
Van 't feestelijk gebouw, dat door U wordt gewijd
Aan kunst en aan 't *Tooneel*, kan 't U verwondering
baren,

Dat U Thalia wijst op 't geen de mensch ervaren,
Genieten, lijden moet in zijnen levensstrijd?
O Neen, voorzeker niet! — want sinds onheugbren tijd
Heeft dat Tooneel in 't klein de beeldt'nis weergegeven
Van 't groot origineel: van 't menschelike leven!
Hier is de oefenschool, waar *spelend* wordt geleerd
Waarvan 't verkrijgen ginds de levenskracht verteert.
De hartstocht, het gevoel, de deugden en gebreken,
De strijd, waarin zoo menig brave is bezweken
Voor 's Duivel's valsch gevlij, of 't liefelijk gezang
Der listige Sireen; het krachtig zelfbedwang,
Waardoor de andren weer de zegepraal behalen
Op hunnen lust tot kwaad; 't naijvrig, nijdig smalen
Op het vermeend gebrek, dat m' in den naaste ziet,
— Al zij men zelf dan ook de ware Jakob niet —!
De ijdeltuiterij, het kinderachtig pralen
Op zaken, die den mensch geen vingerbreed doen dalen
Of rijzen op de schaal, waarmeê de Wijze weegt;
— Kortom die rijke schat, dien men te vinden pleegt
In 't werkelijke Zijn, die wordt ons ook in 't leven
Op 't *kleine* schouwtooneel in overvloed gegeven.
De *smart* alleen ontbreekt, die knagend scherpe smart
Die in de Maatschappij 't gevoelig menschenhart
Onafgebroken kwelt, wijl hij bij het vergâren
Van wijsheid in het leven, *zelf* steeds moet ervaren
Hetgeen hij op 't Tooneel slechts als getuige ziet,

Terwijl de levensles, die 't feit hem achterliet,
Ook hier dezelfde blijft . . . . .

In wanhoop, handen wringend,
Het koortsig jagend bloed haar naar de slapen dringend,
Zit daar een moeder neêr bij 't ziekbed van haar kind!
O God, zoo trouw, zoo teer heeft zij het steeds bemind,
Gekoesterd en verzorgd! Haar kind was gansch haar
leven!

Tot welke offers ook, 't was steeds haar vurig streven,
Het op te lein tot deugd, tot vrede en geluk!
Ach, moet zich d'arme thans, slechts door één wreeden
ruk

Van Noodlot's ruwe hand beroofd zien van dien schat?
Helaas ja, 't is beslist! Ter dood toe afgemat,
Sluit daar de kleine lijder 't oog, reeds half gebroken,
Voor immer, immer toe: de Machtstem heeft gesproken!
— Met recht, o Moeders, wordt door u een traan gewijd
Aan haar, wie vlijmend scherp de pijn door 't harte
snijdt.

Maar straks, wanneer ge weer uw drempel hebt betreden,
Dan vindt g' uw eigen kind, glimlachend en tevreden
In een gezonden slaap. Voor *U* is niet de smart!
Het leerzaam schouwtooneel deed slechts uw moeder-
hart

Den indruk ondergaan van een denkbeeldig lijden,
Tot voorbereiding, zoo voor *U* het uur van strijden
Soms later komen mocht. Thans voelt gij slechts 't
genot,

De vuur'ge dankbaarheid, dat nog *Uw* levenslot
De zaal'ge weelde *U* gunt, met moederlijk verrukken
Uw kind, Uw liefde, Uw hoop aan 't zwellend hart
te drukken!

Zoo gaf *U* hier 't Tooneel een les in 's levens leed,
Doch zonder dat die les *U* 't harte lijden deed.

Een jongling staat daar ginds! Zijn trekken zijn ver-
moeid

En bleek, schoon hij den tijd, waarin het leven bloeit,
Nog niet is doorgegaan, ja nauwlijks mocht beginnen!
Hij heeft zijn drift, zijn lust, den prikkel zijner zinnen,
Steeds teugloos botgevierd. De booze geest van 't kwaad,
Die, eenmaal aangebeên, zich nooit vermurwen laat
Tot afstand van zijn prooi, heeft hem het net der zonden
Steeds nauwer om de ziel, om 't worstlend lijf gewonden,
Totdat de jonge man, ontzenuwd, zonder kracht,
Tot onherstelbren val, tot wanhoop is gebracht.

Hij ziet voor 't starend oog het beeld der kindschheid
rijzen,

Toen 't dankbaar moederhart zich zalig durfde prijzen
Om 't langgewenscht bezit van 't knaapje op haren
schoot,

Dat haar zoo mollig 't mondje en wang te kussen bood!
En thans? — Thans deed de smart om 't immer ver-
der dwalen

Van den rampzaalgen zoon, die vrouw ten grave dalen,
Die in hém al haar eer en liefde had gesteld!

O, vreeslijk is de gloed, die hem door d' adren smelt,
Gelijk een zingend vuur! Als Kaïn zou hij wenschen
Te bergen 't aangezicht, voor God en voor de menschen!
De wanhoop grijpt hem aan! — Daar ginds, met helsch
gejuich,

Viert Satan zegepraal! — Hij vat het moordend tuig,
En met één knallend schot sluit hij het eerloos leven,
Dat tot den strijd voor deugd en eer hem was gegeven!

O, jonge broedren, gij, die ooit op 't levenspad
Met vuige lust of drift te worst'len hebt gehad,
U zal dit wanhoops-beeld niet slechts het harte treffen,

Maar ook tot nieuwen moed, tot fierder kracht u heffen.
U hoort de toekomst nog! De wanhoop is nog ver!
Maar laat het vreeslijk beeld, dat als een vuur'ge ster
De Muze van 't Tooneel op uwen weg deed lichten,
U doen gedachtig zijn, dat ieder volgend zwichten
Voor uwen lust tot kwaad een stap unader drijft
Tot d'afgrond, op welks rand slechts wanhoop over-
blijft.

Zoo zal het trouw Tooneel ook U ten goede wekken,
Zóó, zonder levenssmart, ook U ten zegen strekken!

Samarang's burgerij, zietdaar in welken zin
M'een goed, beschaafd Tooneel als werkelijk gewin
Voor onze ontwikkeling in 't leven kan beschouwen.
Het is voor groot en klein, voor mannen en voor vrouwen,
Een leerschool, waar *m' als spel* die levenswijsheid gaárt,
Die elders met verdriet en zorgen gaat gepaard,
Een sterke, hechte steun in onzen strijd des levens,
Een nuttige oefening en een ontspanning tevens.
O waarlijk, elke stad komt in haar plicht te kort,
Waar niet voor het Tooneel een tempel geopend wordt,
Wijl zij den burger steeds het middel doet ontbeeren,
Waardoor hij op den duur het best datgeen kan leeren,
Wat hij behoeft als mensch, als kind der Maatschappij.
Ziet, burgers, dat begreep en dat gevoelde ook hij,
Die eens uw aller liefde en achting wist te wekken.
Ja, 't zal tot eeuwige eer, o Lammers, U verstrekken,
Dat G' op Uw zilvren feest 't geschenk, U toegedacht
Door Uwe burgerij, ten offer hebt gebracht
Aan 't heil van Uwe stad! *Gij* hebt den stoot gegeven,
Waardoor 't tooneel-gebouw het hoofd heeft opgeheven
Uit zijn vervallen staat. Welaan, in deze stonde,
Met gansch deez' rijke schaar van burgers in het ronde

Zij U, o Toorenburg, voor Uwe scheppingskracht,
Thalia's hooge lof, Samarang's dank gebracht!

Nog één opwekkend woord, geachte feestgenooten,
Spreekt U Thalia toe. Sinds kort werd u ontsloten
Een hoogre burgerschool, het huis der wetenschap
Voor 't wassende geslacht, voor uwe jonglingschap.
Gij hoordet daar den wensch door d' onderwijzer uiten,
Dat zich aan gindsche school de lagre aan mocht sluiten,
Opdat het jeugdig kind, naar één doorlopend plan,
Tot jongling werd' gevormd, van jongling weer tot man.
Thans is, gesteund door U, en door des bouwheers kracht,
Door flinke burgers hier een school tot stand gebracht,
Die g' in dien keten als een schakel moogt beschouwen.
Neemt *haar* op in den trits! Hier moet gij verder bouwen
Op wat door Bodjong ginds met kracht wordt voorbereid,
Hier zij Uw *Hoogeschool*, — Uw Universiteit!

Zoo moog' dan dit gebouw U steeds ten zegen strekken,
Tot menig goede daad, tot gullen lach U wekken!
Het zij een prikkel U tot blijheid van gemoed,
Getuige uwer vreugd, uw troost in tegenspoed!
Samarang! Rijke stad aan Midden-Java's strand,
Het lot van Land of Volk berust in sterker Hand
Dan aan Thalia zelfs, de godlijke, is gegeven.
Zij kan een toevlucht zijn, in 't wisselvallig leven,
Zooewel voor 't jong geslacht als den volwassen mensch,
Maar verder strekt haar macht slechts tot deez' vuur'gen
wensch:

Geluk en welvaart zij het onvergankelijk deel,
Samarang, van Uw volk en van Uw *schouwtooneel!*